27/11/2019

Η Ι.Μ. Λαγκαδά τιμά τον Άγιο Δαμασκηνό τον Στουδίτη

Μητροπολιτικό Έργο / Ι.Μ. Λαγκαδά, Λητής και Ρεντίνης

Θέλοντας η Ιερά Μητρόπολη Λαγκαδά, Λητής και Ρεντίνης να τιμήσει την μνήμη του Αγίου Δαμασκηνού του Στουδίτου, Επισκόπου Λητής και Ρεντίνης και εν συνεχεία Μητροπολίτού Ναυπάκτου, Άρτης και Εξάρχου πάσης Αιτωλίας, του οποίου εφέτος συμπληρώνονται 500 έτη από την γέννηση του και 460 έτη από την εις Επίσκοπον Χειροτονία του, οργάνωσε εόρτιες λατρευτικές και επιστημονικές εκδηλώσεις το διήμερο 26-27 Νοεμβρίου, εις τον πανηγυρίζοντα Ιερό Ναό των Αγίου Αθανασίου και των Αγίων Ακακίου και Δαμασκηνού του Στουδίτου, της ιστορικής περιοχής της Λητής, η οποία και είχε αποτελέσει έδρα της παλαιάς Επισκοπής Λητής και Ρεντίνης.

Ο Άγιος Δαμασκηνός (1558-1574) «υπήρξε σύμφωνα με Θεολόγους του 16ου αιώνα, ένας από τους τρείς πιο μορφωμένους Ορθοδόξους Κληρικούς τής εποχής του και από αυτούς ὁ πιο επαινετός», ενώ όπως μαρτυρεί Επίγραμμα μετά τον θάνατο του, τον χαρακτηρίζει «σοφία των Ελλήνων» του οποίου ο θάνατος άφησε

τους Έλληνες ορφανούς: «Ἑλλήνων μὲν τὴν σοφίαν βαρὺς ὤλεσεν αἰών. Ὃς δὲ φιλέλληνας πάντας ἀπωρφάνισεν».

Παράλληλα υπήρξε πολυγραφότατος με σπουδαιότερο όλων το περισπούδαστο έργο «Θησαυρός Δαμασκηνού», το οποίο εκδόθηκε 51 περίπου μέχρι το 1926, και διεδόθη και στους άλλους Ορθοδόξους λαούς με σερβικές, ρωσικές και βουλγαρικές μεταφράσεις. Ειδικά για τίς βουλγαρικές μεταφράσεις, τα λεγόμενα «Δαμασκηνάρια», υπήρξαν πολύ μεγάλη ἡ συμβολή τους στην ενίσχυση του βουλγαρικού λαού κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας.

Το εσπέρας της Τρίτης τελέσθηκε με την προσήκουσα λαμπρότητα ο Μέγας Πανηγυρικός Αρχιερατικός Εσπερινός της εορτής χοροστατούντος του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Φιλίππων, Νεαπόλεως καί Θάσου κ.κ. Στεφάνου, ο οποίος και ομίλησε περί της πνευματικής μορφής του Αγίου Δαμασκηνού, και συνχοροστατούντων του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Φιλιππουπόλεως (Πλόβδιδ) κ.κ. Νικολάου (Πατριαρχείο Βουλγαρίας), του Θεοφιλεστάτου Επισκόπου Άνδριανουπόλεως κ.κ. Ευλογίου, του και Ηγουμένου της Ιεράς Μονής Ρίλας Βουλγαρίας, καθώς επίσης και του επιχώριου Μητροπολίτου Λαγκαδά, Λητής και Ρεντίνης κ.κ. Ιωάννου.

Πλήθος Πιστών παρέστησαν, μεταξύ αυτών εκπρόσωποι της Δημοτικής Αυτοδιοικήσεως του Ωραιοκάστρου, οι Τοπικοί Φορείς και εκπρόσωποι της Θεολογικής Σχολής του Α.Π.Θ., προσήλθαν με χαρά για να τιμήσουν την μνήμη του Σοφού αυτού Ιεράρχου και δεινού Θεολόγου της Ορθοδοξίας, ο οποίος και ανέπτυξε πλούσια ιερατική δράση σε διάφορες περιοχές του ελλαδικού χώρου και ως Μοναχός, και ως Επίσκοπος αλλά και ως Μητροπολίτης, ενώ παράλληλα έλαβε και τιμητικά αξιώματα στο Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως.

Μετά το πέρας του Αρχιερατικού Εσπερινού, εις την Κεντρική Αίθουσα του Πολυδύναμου Πνευματικού Κέντρου της ενορίας της Λητής «Άγιοι Ακάκιος και Δαμασκηνός ο Στουδίτης», πραγματοποιήθηκε κατά το έθος το Ζ΄ Θεολογικό – Αγιολογικό Συμπόσιο, το οποίο εφέτος είχε ως κεντρικό τίτλο: «Μνήμη Ιερά Δαμασκηνού του Στουδίτου», υπό την άριστη προεδρεία του Πανοσιολογιωτάτου Αρχιμανδρίτου, Ιεροκήρυκος και Καθηγητού της Θεολογικής Σχολής του Α.Π.Θ. π. Νικοδήμου Σκρέττα.

Στην αρχή της εσπερίδας ανεγνώσθη ο Χαιρετισμός του Μακαριωτάτου Αρχιεπισκόπου Αθηνών και πάσης Ελλάδος κ.κ. Ιερωνύμου, ενώ την έναρξη των εργασιών κήρυξε ο Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Λαγκαδά, Λητής και Ρεντίνης κ.κ. Ιωάννης, ο οποίος μετέφερε τις ευχές και τις ευλογίες της Α.Θ.Π. του Οικουμενικού Πατριάρχου κ.κ. Βαρθολομαίου και αναφέρθηκε στο πολυσχιδές έργο

που επιτέλεσε ο προκάτοχος του Άγιος Δαμασκηνός ο Στουδίτης, κάνοντας ιδιαίτερη αναφορά στους αγώνες του στην «Μικρά Ρωσία» που είχαν σαν σκοπό την προάσπιση της Ορθοδοξίας έναντι του παπισμού και του προτεσταντισμού, αλλά και την ανύψωση του πνευματικού επιπέδου των Ορθοδόξων, κληρικών και λαϊκών, λόγω της βίαιης επιβολής της Ουνίας από τούς βασιλείς της Πολωνίας.

Την πρώτη εισήγηση του Πανοσιολ. Αρχιμ. π. Ειρηναίου Δεληδήμου, με θέμα: Η αποστολή του Αγίου Δαμασκηνού του Στουδίτου, Επισκόπου Λητής και Ρεντίνης στην Ουκρανία περί το 1570 και η πορεία της Ουκρανικής Εκκλησίας την εποχή εκείνη», ανέγνωσε ο Αιδες. Πρωτοπρ. π. Δημήτριος Αβδελάς.

Μέσα από την επιστημονική και κατά πάντα άρτια και εμπεριστατωμένη εισήγηση του ο π. Ειρηναίος αναφέρθηκε στην αρχή στους λόγους της αποστολής του Αγίου από τον Πατριάρχη Μητροφάνη Γ΄, στην λεγομένη «Μικρή Ρωσία» και στην εκκλησιαστική κατάσταση που υπήρχε εκεί περί το 1570, σημειώνοντας μεταξύ άλλων ότι «την εποχή εκείνη είχε πλέον προ πολλού παγιωθεί η διαίρεση της εκκλησίας των Ρώσων ορθοδόξων σε δύο μέρη. Το ένα βρισκόταν στην επικράτεια της μεγάλης Ρωσίας, με πρωτεύουσα την Μόσχα και μονάρχη τον Ρώσο αυτοκράτορα, Ορθόδοξο Χριστιανό. Η εκκλησία της Μόσχα με αφορμή την Σύνοδο της Φλωρεντίας είχε αυτοανακηρυχθεί αυτοκέφαλη και ανεξάρτητη από το Πατριαρχείο Κωνσταντινούπόλεως. Επί κεφαλής της βρισκόταν ο «Μέγας Μητροπολίτης Μόσχας και πάσης Ρωσίας», φορών και το λευκόν καλυμμαύχιον, σύμβολο της τρίτης Ρώμης. Το άλλο μέρος βρισκόταν στην επικράτεια της ενωμένης Πολωνίας και Λιθουανίας, με μονάρχη τον βασιλέα της Πολωνίας και μέγα δούκα της Λιθουανίας, ένα πρόσωπο με δύο αξιώματα, για τα δύο ενωμένα κράτη. Ο μονάρχης αυτός ήταν Ρωμαιοκαθολικός και η συμπεριφορά του προς τους Ορθοδόξους υπηκόους του καθοριζόταν από διακηρύξεις ανεξιθρησκείας και από πράξεις αδικίας, αφού οι νόμοι για τα δικαιώματα των Ορθοδόξων παραβιάζονταν, μάλιστα με απροκάλυπτο κυνισμό».

»Η Ορθόδοξη Εκκλησία μέσα στην επικράτεια αυτή είχε επί κεφαλής τον «Μητροπολίτη Κιέβου, Γαλίτσης και πάσης Ρωσίας», διότι μέσα στο έδαφος της Πολωνο-Λιθουανικής μοναρχίας βρισκόταν και η αρχική πρωτεύουσα της Ρωσίας, το Κίεβο. Αλλ΄ ο μητροπολίτης Κιέβου δεν είχε πλέον την έδρα του εκεί. Για πρακτικούς λόγους από τον 14ο αιώνα η έδρα είχε μεταφερθεί στο Νοβογκρούντεκ (Novogrudek), που βρισκόταν πλησιέστερα προς την πρωτεύουσα του Μεγάλου Δουκάτο της Λιθουανίας, την Βίλνα. Η επισκοπική περιφέρεια του μητροπολίτου Κιέβου είχε τεράστια έκταση, περιλαμβάνοντας μεγάλες περιοχές της Ουκρανίας, της Λευκορωσίας και της Λιθουανίας. Εκτός όμως από την μητροπολιτική περιφέρεια, υπήρχαν και 7 υποκείμενες επισκοπές. Σήμερα τα εδάφη της

μητροπόλεως εκείνης του Κιέβου και των επισκοπών της ευρίσκονται διαμοιρασμένα στα ανεξάρτητα κράτη Ουκρανίας, Λευκορωσίας, Πολωνίας και Λιθουανίας».

»Η μητρόπολις Κιέβου εξακολουθούσε να υπάγεται στην μητέρα Εκκλησία όλων των Ρώσων, το Οικουμενικό Πατριαρχείο της Κωνσταντινουπόλεως. Είχε πλήρη εσωτερική αυτονομία και οι εκλογές και χειροτονίες επισκόπων διενεργούνταν επιτοπίως. Αλλ΄ ο μητροπολίτης Κιέβου εμνημόνευε μόνον τον Οικουμενικό Πατριάρχη και όταν χρειαζόταν να γίνει νέα εκλογή προκαθημένου απέστελλαν πρεσβεία στην Κωνσταντινούπολη, ζητούσαν από τον σουλτάνο να δώσει άδεια στον Πατριάρχη να τους δώσει την ευλογία να προχωρήσουν στην εκλογή, και αφού έπαιρναν γραπτή πατριαρχική ευλογία («συνοδικήν έκδοσιν») επέστρεφαν στην χώρα τους, όπου γινόταν η εκλογή του νέου προκαθημένου τους μητροπολίτου Κιέβου. Την διαδικασία αυτή, η οποία συνεχίστηκε μέχρι την αναγκαστική υπαγωγή τους στο πατριαρχείο της Μόσχας, την περιγράφει ο πατριάρχης Ιεροσολύμων Δοσίθεος στην Δωδεκάβιβλό του. Δηλαδή ο Οικουμενικός Πατριάρχης δεν υπεδείκνυε πρόσωπα ούτε αναμιγνύετέ στην εκλογή. Αυτή η ελευθερία την οποίαν τους παρείχε η Μήτηρ Εκκλησία της Κωνσταντινουπόλεως, κατηργήθη μετά την προσάρτησή τους στο πατριαρχείο της Μόσχας, που δεν ετήρησε όσα προέβλεπε το «Συνοδικόν εκδόσεως γράμμα» του 1686. Στο γράμμα εκείνο της Μητρός Εκκλησίας της Κωνσταντινουπόλεως ρητώς αναφέρει ότι νέος μητροπολίτης Κιέβου καθίσταται εκλεγόμενος ελευθέρως υπό των επισκόπων, αρχιμανδριτών, ηγουμένων, ιερέων, μοναχών και των αρχόντων της χώρας, «ως συνήθεια τω τόπώ επεκράτησε». Αλλ΄ αυτή η ελευθερία έπαυσε πλέον να υπάρχει από τότε».

Αναφερόμενος εν συνεχεία στο έργο που πραγματοποίησε ο Άγιος Δαμασκηνός στις εκεί χώρες, ο οποίος «διαρκώς προσπαθούσε να ανυψώσει τον λαό μέσα από την παιδεία, τα κηρύγματα και την ίδρυση σχολείων, έχοντας ως σύμμαχο την απλή και ταπεινή προσωπικότητα αλλά και την σπουδαία μόρφωση του, χαρακτηριστικά τα οποία τον βοήθησαν στο γεγονός να τον εμπιστευτούν οι ευγενείς της περιοχής και οι Ορθόδοξες Αδελφότητες».

Καταλήγοντας την εισήγησή του σημείωσε ότι «οι καρποί όλων αυτών των έργων που επιτέλεσε ο χαρακτηριζόμενος από τον Γερμανό Στέφαν Γκέρλαχ (Gerlach) ως ο «λογιώτερος των Ελλήνων» (der gelehrteste der Griechen), μετά την αναχώρηση του καρποφόρησαν και βρήκαν ανταπόκριση χάρη στις συμβουλές και τις παραινέσεις του, μέσα από τον μέγα ευεργέτη Κωνσταντίνο – Βασίλειο του Οστρόγ, ο οποίος ξεκίνησε να ιδρύει το 1571 σχολείο στο Τουρώφ (βορείως του Οστρόγ), το 1577 στο Βολοντιμίρ και πολύ αργότερα, το 1590, στο ίδιο το

Οστρόγ. Όμως στο Οστρόγ είχε ιδρύσει πολύ νωρίς, το 1576, την περίφημη Ακαδημία του Οστρόγ, ένα ανώτατο εκπαιδευτικό ίδρυμα απ΄ όπου άρχισε μια πραγματική αναγέννηση της παιδείας και της πνευματικής ζωής της Ορθόδοξης Ουκρανίας. Επίσης ίδρυσε στο Οστρόγ και τυπογραφείο το 1578, όπου τυπώθηκε το 1581 και η πρώτη έντυπη έκδοση όλης της Βίβλου (Παλαιάς και Καινής Διαθήκης) στη σλαυική γλώσσα. Είναι η περίφημη «Βίβλος του Οστρόγ»

»Ομοίως οι αδελφότητες οργανώθηκαν καλύτερα με καταστατικούς χάρτες. Τον καταστατικό του Λβωφ επεκύρωσε το 1586 ο Πατριάρχης Αντιοχείας Ιωακείμ και το 1589 ο ίδιος ο Οικουμενικός Πατριάρχης Ιερεμίας Β΄, διασφαλίζοντας την σταυροπηγιακή αξία και την ανεξαρτησία της αδελφότητος από τον τοπικό επίσκοπο (που μπορούσε να τον διατάζει ο βασιλεύς της Πολωνίας)».

»Όλα αυτά τα έργα και ενέργειες που ξεκινούν από τις υποδείξεις και προτάσεις του Δαμασκηνού ως πατριαρχικού εξάρχου εστερέωσαν την Ορθοδοξία σε τέτοιο βαθμό ώστε να μπορέσει αργότερα, το 1596, να αντισταθεί στις πιέσεις του βασιλέως της Πολωνίας και Ρωμαιοκαθολικών επισκόπων της ενωτικής Συνόδου της Brest, που προσπάθησαν να επιβάλουν την Ουνία στους Ορθόδοξους. Πρωταγωνιστές της αντιστάσεως υπήρξαν ο Δουξ του Οστρόγ και οι Ορθόδοξες αδελφότητες, αλλά και οι απεσταλμένοι των Ορθοδόξων Πατριαρχών Κωνσταντινουπόλεως και Αλεξάνδρειας, ο Νικηφόρος Παράσχης και ο Κύριλλος Λούκαρις, αντιστοίχως. Εξ΄ ουρανών συμπαραστεκόταν και ο Άγιος Δαμασκηνός, που έθεσε εκεί τα θεμέλια για την ανάπτυξη των υγιών δυνάμεων, που τώρα έδιναν την μάχη. Και η Ορθοδοξία επέζησε και μέχρι σήμερα αποτελεί την συντριπτική πλειοψηφία των πληθυσμών της Ουκρανίας και της Λευκορωσίας».

Εν συνεχεία ο Πανοσιολογιώτατος Αρχιμ. π. Μακάριος Chakarov, εκ της Ιεράς Μονής Ρίλας της Βουλγαρίας, ανέπτυξε το θέμα: «Το δαμασκηνάριο στην βιβλιοθήκη της Ιεράς Μονής Ρίλας Βουλγαρίας», σημειώνοντας χαρακτηριστικά ότι «Η σύγχρονη κατανοητή γλώσσα και η πρακτική προσέγγιση των θεμάτων στο κήρυγμα του Αγ. Δαμασκηνού του Στουδίτη, καθώς και η θερμή υποδοχή των λόγων του από τους πιστούς, είναι ο κύριος λόγος το έργο «Θησαυρός» να γίνει βασικό βιβλίο για τους ιεροκήρυκες στα σκοτεινά χρόνια της τουρκοκρατίας. Βούλγαροι λόγιοι μεταφράζουν τα έργα του Αγ. Δαμασκηνού και έτσι η φήμη του εξαπλώνεται πέραν του ελληνικού εδάφους».

«Ήδη κατά το 16ο αιώνα ο «Θησαυρός» μεταφράστηκε στα Βουλγάρικα δυο φορές – από το Γρηγόριο από το Πρίλεπ και από κάποιον άγνωστο Βούλγαρο λόγιο από τα δυτικά μέρη της χώρας. Οι μεταφράσεις αυτές είναι στην αρχαΐζουσα λόγια γλώσσα. Οι χρήστες και οι αντιγραφείς επονομάζουν τις συλλογές αυτές «Δαμασκηνάρια» διότι περιέχουν έργα μόνο του Αγ. Δαμασκηνού. Κατά το 17ο

αιώνα εκτελείται ευρύ ανθολογικό έργο βάσει μεταφράσεων του «Θησαυρού», καθώς κα παλαιότερων βουλγαρικών συλλογών, όπως και μεταφράσεων κειμένων από ελληνικά και ρωσικά έντυπα βιβλία. Κυκλοφόρησαν μικτές συλλογές κυρίως με διδακτικό περιεχόμενο, γραμμένες στη νέα βουλγαρική ομιλούμενη γλώσσα, στις οποίες οι Λόγοι του Αγ. Δαμασκηνού αποτελούν ουσιαστικό μέρος. Μέσα σ΄αυτές ξεχωρίζονται οι τοπικοί διάλεκτοι της βουλγαρικής γλώσσας. Μαζί με τον όρο «δαμασκήν» (δηλαδή Δαμασκηνάριο, συλλογή διδακτικών λόγων) εμφανίζεται και η λέξη «δαμασκηνάρ», με την οποία ονομάζονται οι Βούλγαροι λόγιοι και ιεροκήρυκες του 17ου, 18ου και 19ου αιώνα».

»Στη βιβλιοθήκη της Ιεράς Μονής του οσίου Ιωάννου της Ρίλας φυλάσσεται μια από τις πρώτες μεταφράσεις του «Θησαυρού» του αγ. Δαμασκηνού στη βουλγαρική γλώσσα. Το Δαμασκηνάριο 4/10 της Ρίλας είναι ένα ογκώδες χειρόγραφο, έργο τριών καλλιγράφων, καθώς συμπεραίνεται από το διάφορο χρώμα της μελάνης και το μέγεθος των γραμμάτων. Κατατάσσεται στην ομάδα των Μεσαιοριακών Δαμασκηνάριων. Περιέχει 413 φύλλα χαρτιού με πρωτότυπη αρίθμηση, 20 μικρογραφίες, δυο από τις οποίες καταλαμβάνουν ολόκληρο το recto, όπως και 5 κουφικές διακοσμήσεις. Για τα επίτιτλα και τα πρωτογράμματα χρησιμοποιήθηκε χρυσή και κόκκινη μελάνη.

Τρίτος ομιλητής του Θεολογικού Συμποσίου ήταν ο Πανοσιολογιώτατος Αρχιμ. π. Νεκτάριος Πέττας, Δρ. Φιλοσοφίας και Ιεροκήρυκας της Ιεράς Μητροπόλεως Γόρτυνος και Μεγαλοπόλεως, ο οποίος παρουσίασε την εισήγηση «Ο «Θησαυρός Δαμασκηνού» ως πηγή έμπνευσης του ζωγράφου της Ιεράς Μονής Αγίου Νικολάου του όρους Τζιώρας Ιωαννίνων (1663) και των μνημείων που συνδέονται με αυτή».

Στην αρχή της εισηγήσεώς του ο π. Νεκτάριος, έκανε μία γενική αναφορά στην Ι. Μονή Αγίου Νικολάου του Όρους, σημειώνοντας χαρακτηριστικά ότι: «Η Μονή Τζιώρας θα διαδραματίσει πρωταγωνιστικό ρόλο κατά την Τουρκοκρατία, με την πνευματική, κοινωνική και υλική της προσφορά. Στην διάρκεια του 17 τοιχογραφούνται οι δύο ναοί, δηλαδή το καθολικό του Αγίου Νικολάου (1663) και πλησίον αυτού ο ναός της Αγίας Παρασκευής, στα ανατολικά της Μονής».

Εν συνεχεία αναφέρθηκε στην ιστόρηση στον Νάρθηκα και εν γένει στην Δευτέρα Παρουσία, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στην σπάνια απόδοση, άγγελοι να κρατούν κόκκινους χιτώνες. Οι άγγελοι αυτοί παρουσιάζονται με άλλους αγγέλους που βαστούν τα σύμβολα του μαρτυρίου του Χριστού. Ως πηγή έμπνευσης αυτών των πορφυρών χιτώνων, σύμφωνα με τον πανιοσ. Εισηγητή, είναι το κηρυγματικό πόνημα του λογίου οσίου Δαμασκηνού, του τότε υποδιακόνου της Μονής Στουδίου, ο γνωστός ως «Θησαυρός».

»Στον 23ο Λόγο του Δαμασκηνού, ο οποίος αφορά στη Συντέλεια του κόσμου και στη Δευτέρα Παρουσία του Χριστού –μετάφραση αντίστοιχου κειμένου του αγίου Ιππολύτου Πάπα Ρώμης–αναφέρεται ότι ο Χριστός θα επανέλθει, και οι άνθρωποι θα δουν τα τρυπημένα άκρα του. Στην κεφαλή του θα φέρει το ακάνθινο στεφάνι και δίπλα του θα είναι ο Σταυρός, τα καρφιά, ο σπόγγος και ο κάλαμος. Τέλος, ο Χριστός θα φέρει το κόκκινο ένδυμα, που του φόρεσαν (οι Ιουδαίοι), για να τον ντροπιάσουν. Γενικότερα, τα «Άγια Κατάλοιπα», από τη Σταύρωση του Χριστού, σύμφωνα την παράδοση της Εκκλησίας, θα επιστρέψουν κατά τη Δευτέρα Παρουσία, γεγονός που εικονίζεται κατά κανόνα σε άμεση συνάρτηση με την ετοιμασία του Θρόνου στην σκηνή της Δευτέρας Παρουσίας. Άγγελος να κρατά χιτώνα εικονογραφείται, επίσης, σε μνημεία τα οποία συνδέονται με τη Μονή Τζιώρας, όπως στις Μονές Πλαισίων των Κατσανοχωρίων Ιωαννίνων (1664), Παναγίας Σέλτσου στις Πηγές της Άρτας (1697) και στον Προφήτη Ηλία Δραγαμέστου Ακαρνανίας (στα τέλη του 17ου αιώνα). Κόκκινος χιτώνας απαντά επίσης σε συγγενείς Μονές, όπως του Αγίου Δημητρίου (1678) και Βουτσάς Γρεβενιτίου Ιωαννίνων (1680).»

»Η ανάλυση του Δαμασκηνού για την Δεύτερη Έλευση του Χριστού, αποκαλύπτει τις ευαισθησίες και τις θεολογικές τοποθετήσεις του, τις οποίες εκθέτει με απλό τρόπο διδασκαλίας. Ωστόσο, δεν είναι μόνον αυτό: από την προηγηθείσα εξέταση κατέστη σαφές ότι το κείμενό του κατέστη πηγή έμπνευσης στη μεταβυζαντινή εικονογραφία, ιδιαίτερα στην περιοχή της Ηπείρου». Από αυτή δε την επίδραση σε ζωγράφους ικανούς, μαρτυρείται η πνευματική επίδραση του «Θησαυρού» στην εποχή του 17 αιώνα, μιας περιόδου που η φιλομοναχική και ησυχαστική παράδοση είναι ζώσα!»

Ακολούθησε ευρεία συζήτηση και διάλογος πάνω στα ερώτημα που απεύθυναν οι παρευρισκόμενοι προς τους ομιλητές, ενώ στην αποφώνηση του, ο Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Λαγκαδά, Λητής και Ρεντίνη κ.κ. Ιωάννης, ευχαρίστησε όλους τους ομιλητές για άρτιες και κατά πάντα τεκμηριωμένες εισηγήσεις τους, με τις οποίες φωτίστηκαν ακόμη περισσότερο άγνωστες πλευρές από το πολυσχιδές έργο του σήμερα τιμωμένου Αγίου Δαμασκηνού του Στουδίτου.